

**Totivs Ivris Canonici Compendivm, Siue, Brevis Svmma In
Qvinque Libros Decretalivm Sacri Concilii Tridentini
Decretis Accommodata**

In Qva Ivris Canonici Primæ Institutviones, seu Elementa ita traduntur, vt plurima breuiter ac decisiuè explicentur, & Canonum, Glossarum, ac Doctorum receptorum auctoritate communiantur ...

Continens Librum Quartum & Quintum Decretalium

**Axel, Johannes Honorius van
Coloniae Agrippinae, 1656**

Titulus XIX. De usuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61572](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61572)

partis quis tenetur testimonium dicere contra furem, *l. nullum C. de testib. Franc. Marc. quæst. 561. num. 4. par. 2.* sed aliud est perhibere testimonium, aliud est indicare sine testimonio, nam cum quis testificatur, jam fur est detectus per accusationem, sed Iudex ¶ ex implorato officio, vel dum procedit per inquisitionem generalem potest aliquem compellere ad indicandum furem, *l. congruit ff. de off. præsid. Bart. in d. l. civile C. de furt. & ibi DD. Anchar. in d. c. qui cum fure n. 3. hoc tit.* quia Iudices tenentur omnibus modis purgare provinciam malis hominibus: *l. 3. ff. de off. præsid.* ex quibus iustificatur sententia Episcoporum, qui quotidie subditos suos confcios furci admovent, ut debeant revelare & non revelantes excommunicant. *Pan. in d. c. qui cum fure num. 2. h. t. text. in c. dilectus & ibi Pan. nu. 61. de excess. prælat.* Iure civili ¶ fur pro furto regulariter non punitur pœna mortis, *Authen. sed nove jure C. de serv. fugit. Iul. clar. in §. furtum num. 7. Ias. in l. cum servus num. 5. & 6. ff. de cond. caus. dat. caus. non secut. Ias. in §. ex maleficiis Instit. de act.* quam regulam Cypell. limitat octo modis in d. authen. sed novo jure n. 87. & seqq. & DD. communiter Iul. clar. in §. furtum n. 8. & seq. latè Covar. var. res. fol. li. 2. c. 9. n. 7. & 8. plures citans Franc. Marc. quæst. 6. n. 4. par. 2. & istis casibus quibus imponitur pœna furcæ, 7 non efficitur ¶ crimen publicum, ut quilibet de populo admittatur ad accusandum sed remanet privatum, *Ias. in l. cum servus nu. 84. ff. de cond. caus. dat.* non datur male ¶ fidei possessori actio furti ne ex improbitate luea consequatur actionem, *l. itaq. fullo in princ. vers. sed furti actio & l. qui re §. si quis furi ff. de furt. l. cum par. §. fin. & ibi gloss ff. de reg. jur.*

Titulus XIX.

De usuris.

SVMMARIA.

- 1 **VSVRA** est quicquid sorti mutuale accedit, ipsius rei usus gratia, ex pacto vel intentione præcedente.
- 2 Ex parte accipientis ad usuram non est vis quid detur ratione lucri dummodo pecunia sit æstimabile.
- 3 Ex parte dantis ad usuram non cadit nisi in mutuo viro vel palliato & in rebus in quibus consistit mutuum.
- 4 Contractus in quo loco, alicui, pecunia ut teneat in banco ad pompam non est usurarius.
- 5 Census sine annui redditus emptio non est contractus usurarius.
- 6 Census sive annuus redditus quomodo hodie constituatur ex constitutione Pii V.
- 7 Contractus in quo unus contrahentium dat certam pecuniam numeratam ut alio tempore certe sibi grani, vini, vel olei mensura ab altero reddantur, ex sua forma non censetur usurarius.
- 8 Qui pannos, granum vel alias merces vendit ut amplius quàm tunc valeant in certo tempore recipiat, si ea tempore contractus non erat venditurus, usuram non committit.
- 9 **VSVRA** mentalis est prohibita & obligat ad restitutionem.
- 10 **VSVRA** dicitur quasi raptus usus utroque testamento prohibetur.
- 11 Dominium rerum solutarum pro usuris quæ consistunt in pondere, numero & mensura transfertur in usurarium quando sunt consumpta vel permixta sed competit repetitio.

- 12 Quod si res mobiles qua servando servari possunt vel res immobiles pro usuris solute sint earum dominium non transfertur in usurarium.
- 13 VSVRARIVS an teneatur ad restitutionem omnium qua fuit lucratus de pecunia numerata an vero tantum ad restitutionem usurarum.
- 14 ANTUHSIS non est prohibita.
- 15 VSVRARI triplices sunt, alia sunt merè lucrative, qua iure divino ac etiam omni iure etiam novissimo civili prohibita.
- 16 Sors principalis propter stipulationem usurarum non amittitur.
- 17 Quaedam sunt usurae restaurativae damni, & ista omni iure etiam divino sunt permissa.
- 18 Quaedam sunt alicuius commodi perceptivae compensativae, quae omni iure sunt permissa.
- 19 CAMBIA sunt licita utilia & necessaria.
- 20 Triplicia sunt realia.
- 21 Per literas.
- 22 Sicca.
- 23 CAMBIA & recambia ut debeantur mercatori propter retardatam solutionem quatuor requiruntur.
- 24 ASSECVRATIO est quando quidam suscepit periculum mercium cuiusdam navis navigatura, verbi gratia ex portu Romano in Hollandiam & si quidem ipse navata qui res transvehendas conduxit, suscepit in se periculum rerum qua portantur recepta certa mercede, pro centenario potest agi contra ipsum actione oneris averti.
- 25 Si vero tertius suscepit periculum maius, est quidem contractus emptionis, vel venditionis aut saltem ei maximè accedit, nam in assecuratione aestimantur merces quarum precium postea solvitur.
- 26 Imo tale pactum licitum est inter dantem & recipientem pecunias ultra mare vehendas quando dans in se suscipit periculum pecuniarum perierint.
- 27 SOCIETATES officiorum quomodo contrahuntur.
- 28 VSVRARIVS contractus quomodo probetur.
- 29 SVPEREVSTATIO, anaticismus, & fenoris renovatio est prohibita etiam iure civili.
- 30 VSVRARIVM in causis quis sit iudex competens.
- 31 VSVRARIORVM multiplices sunt poenae, clericus suspenditur ab officio & beneficio ac ab obtento repellitur & obtinendo beneficio, laicus per Iudicem ecclesiasticum excommunicatur & est infamis.
- 32 2. Edunt libros rationum suarum.
- 33 3. Super computatione fructuum in sortem aut repetitionem solutarum à se usurarum nullatenus usurarius auditur nisi prius restituat usuras quas extorsit ipse à reo ac etiam ab aliis nomine proprio vel ille cuius est haeres vel etiam alieno nomine & principalis non est solvendo.
- 34 4. Res ex usuris empta est infecta & in subsidium pro illarum restitutione venditur.
- 35 5. Qui non habet in facultatibus, unde usuras valeat restituere si ad pinguiorem fortunam pervenerit, tenetur, ut prius in solidum.
- 36 6. Officiales communitatum statuentes super usuris solvendis non repetendis, non restituendis, vel judicantes secundum illa aut non delentes si possunt sunt excommunicati.
- 37 7. Recipientes in terris suis alienigenas volentes fenus publicè exercere puniuntur poenis hic specificatis.
- 38 8. Vsurarii manifesti non admittuntur ad communionem altaris, oblationes, aut Christianam sepulturam, nisi aut restituerint, aut idoneè caverint de usuris restituendis.

- 39 Testamenta manifestorum usurariorum etiam si desierint usuras exercere, exceptis Iudæis usurariis aliter quam præmissa satisfactio aut idonea cautio, sunt irrita ipso iure, idem juris est in codicillis & qualibet alia ultima voluntate.
- 40 9. Manifestus usurarius in causa restitutionis usurarum non appellat, nec eius filii aut heredes extranei.
- 41 Manifestus usurarius quis dicatur. Usurarius potest declarari post mortem etiam quoad annullationem testamenti & exhumationem.
- 42 10. Dominium rerum quas creditor extorquet à debitore ex causa usurarum, non transit in ipsum usurarium.

VSVRAM exercens rapinam facit & furtum, c. si quis & c. seq. 14. quest. 4. & instar furis & raptoris tenetur ad restitutionem, c. cum tu hoc rit. ideo subijcit de usuris.

1 Usura est ꝑ quicquid sorti mutuatae accedit ipsius rei usus gratia, c. si enerareris & c. seq. & c. usura 13. quest. 3. ex pacto vel intentione præcedente, c. consuluit hoc rit. Bald. in rubr. Cod. huius rit. nu. 10. dicitur quidquid,

2 nam ex parte accipientis ꝑ ad usuram non est vis quid detur ratione lucri, sive consistat in dando sive in faciendo, dummodo pecunia sit æstimabile & ultra sortem exigatur, c. putant & c. pleriq. 13. quest. 3. l. rogasti & ibi gloss. in verb. condici non posse & DD. ff. si cert.

3 pet. dicitur mutuata, quia usura ex parte ꝑ dantis ad usuram non cadit nisi in mutuo vero vel palliato, gloss. magna in summa 13. quest. 3. & ibi Can. c. consuluit hoc rit. gloss. in c. conquestus in ver. de feudo & Can. hoc rit. Rot. divers. decis. 197. n. 3. par. 2. & in rebus in quibus consistit mutuum, quia in istis transfertur dominium, & usus rei non est separatus à consumptione rei, & ideo pro usu rei mu-

tuata nihil exigi potest, gloss. mag. in summa 13. quest. 3. l. 2. S. mutui dato ff. si cert. pet. Pan. in rubrica huius rit. n. 2. Bald. in rubric. C. huius rit. n. 11. unde contractus, ꝑ in quo loco tibi pecunias, non ut expendas, sed ut ad pompam teneas in banco, sub certa parte lucri, non est usurarius, quia tunc usus separatus est à pecuniæ dominio, & non est mutuum, sed locati, l. sed mihi S. fin. & l. seq. ff. commod. gloss. in c. conquestus in verb. de feudo in fine vers. item ubi pecunia datur ad pompam hoc rit. Pan. n. rubr. huius rit. n. 3. Præterea licitum erat iure Canonico veteri, dare alicui centum, ꝑ ut ipse singulis annis in perpetuum, seu ad vitam suam seu hæredem, det tibi certum & annuum redditum, sive iste redditus annuus constituatur ex redditibus alicuius fundi, late Franc. Marc. quest. 21. par. 2. aut oppidorum, terrarum, aliorum ve bonorum in contractu expressorum, & pro ipsius annui census exolutione perpetuo obligatorum, cum pacto (quandocumque vellet libere, sine alicuius requisitione contradictione vel assensu in toto vel in parte censum extingue) revenditionis pro eodem pretio, ad quam venditor invitus nequaquam astringi deberet; extravag. 1. & 2. de empr. inter communes Gaul. obs. 7. & 3. seqq. lib. 2. sive etiam constituatur ex laboribus liberæ personæ, vel servi, quia in veritate non intervenit mutuum; & sicut quis libere potest emere annuum redditum jam constitutum ab antiquo, italicum est, sive in perpetuum, sive ad certum tempus, vel sine tempore, Host. in c. in civitate n. 7. h. r. Fab. in l. unica in fi. n. 1. C. de pact. pign. las. conf. 153. vol. 4. Petr. Foller. de contract. cens. S. ut vides n. 14. Tiraq. de retract. convent. S. 1. gl. 2. nu. 69. & seqq. usque ad fin. de novo constitutum emere, Pan. in c. in civitate n. 7. & 8. h. r. & ibi 10. And. n. 2. & Can. Bald. in l. si pater 2. C. de inoff.

inoff. testam. in fin. l. si eapassione & ibi Bact. & DD. C. hoc. C. tit. late Covar. var. resol. lib. 3. c. 7. n. 5. & seqq. & c. 8. n. 7. & 8. Ex constitutione gl. mem. Pii V. † census sive annuus redditus constitui nullo modo potest pro se, aut persona nominanda, Rot. Farin. dec. 106. par. 2. l. secundum C. de contumet commit. stipul. & ibi DD. Alex. conf. 232. n. 3. vol. 6. Greg. 15. dec. 157. & ibi annor. nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, quæ nominatim certis finibus, Rot. Farin. dec. 502. n. 8. & seqq. l. fin. & ibi gl. in ver. manifestum esset Bart. Salicet. & DD. C. de reb. cred. designata sit, Rot. Farin. dec. 353. & dec. 502. p. 1. Bart. in l. demonstratio falan. 14. vers. 7. quero ff. de cond. & demonstr. l. forma ff. de censib. Greg. 15. dec. 355. & ibi annor. velin re cum alio communi, aut subiecta fideicommissio super qua competit detractio legitimæ & trebellianicæ, aut in quæ fecit melioramenta, l. qui taberna ff. de contrah. empt. & vend. c. pastoralis de don. Bald. in l. 1. n. 2. & ibi Paul. de castro n. 4. C. qui testam. fac. poss. Alex. in l. si domus §. si fundus n. 2. & seqq. ff. de leg. 1. l. quod in rerum §. si usum fruct. ff. de leg. 1. l. uxor pativi C. de legat. Greg. 15. dec. 225. & ibi an. & dec. 256. cuius valore, quoad proprietatem & dominium, fors, capitale, seu pretiū census, vel fructus censuū, fructus rei non excedant, Greg. 15. decif. 388. n. 1. & seqq. & n. 5. C. in de censib. par. 1. c. 3. question. 2. art. 1. n. 8. & 9. l. 1. C. de ann. & tribus & ibi gloss. fin. lib. 10. l. obistere C. eod. tit. & lib. & nisi vere pecunia numeretur, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recipiatur integrum & justum pretium; quæ sunt de substantia, & eorum neglectus vitiat constitutionē census, Rot. Farin. decif. 670. par. 1. Zaz. conf. 12. lib. 1. Card. Seraph. decif. 1006. & decif. 1418. & decif. 169. c. fin. de cond. appof. l. per ser-

Summa in Decretal.

vum §. fin. ff. de usu & habit. Bald. in c. 1. §. fin. n. 7. per quos fiat investitura Bart. in l. 2. n. 7. C. de iure emphyt. Bart. in l. si pater la. 1. in 2. lect. ff. de adopt. & c. potest probari per testes, vel instrumentum, Rot. Farin. decif. 539. par. 2. attestans de usu Rota l. cum res C. de probat. In eo non est licita pœnitentia, sed emptor census agit ad implementum, & in defectum implementi ad damna & interesse, & loco interesse petit sortem principalem census, non ut pretium, sed ut interesse, Bart. in l. si traditio n. 7. C. de act. empt. Rot. Farin. dec. 77. n. 2. par. 2. Greg. 15. dec. 88. Re in totum vel pro parte perempta, aut infructuosa effecta ad ratam petit census, etiam quoad sortem capitalem, Rot. Far. decif. 175. par. 2. Covar. var. resol. lib. 3. c. 7. n. 5. Roman. conf. 417. nisi fructus illius partis quæ remansit, sufficiunt pro solutione census, Greg. 15. dec. 388. in fin. l. si uno §. hoc idem ff. locat. l. forma §. illam voluntatem ff. de censib. alias non extinguitur, nisi per actualem restitutionem ipsius sortis, Rot. Farin. decif. 56. Pan. 1. l. 1. & 2. C. quand. liceat. ab empr. disced. præmissa ante id per bimestre, cui pretium dandum est, denūciatione, Rot. Farin. decif. 492. n. 2. & seqq. & decif. 535. par. 1. post factam autem huiusmodi denūciationem infra annum tamen, etiam ab invito venditore, pretium census repeti potest, & ubi pretium, nec volens intra bimestre solvit, nec ab invito intra annum exigitur, nihilominus quandoque census extinguipotest, prævia tamen semper denūciatione, §. volum. d. const. Pij V. non obstante longissimi temporis ac immemorabilis imo centum & plurium annorum præscriptione. Item plurima pacta reprobantur, quæ vitiantur & non vitiant constitutionem census, Rot. Far. d. decif. 670. par. 1. Card. Seraph. d. decif. 1418. & decif. 1431. Zaz. conf. 12. lib. 1. Bart. in l. ubi ita donatur in

X

fin.

fin. & per tot. ff. de donat. caus. mortis & c. & ibi DD. Bald. in l. 2. sub n. 5. C. de jur. emph. & ibi DD. Bald. in c. 1. §. fin. 7. per quos fiat invest. & c. per eandem constitutionem datam 1568. cujus tenor est servandus, Navar. in comm. de usur. à n. 84. usque ad finem explicat dictam constitutionem. Is cui constituitur, habet in re, ex qua census deberetur, aliquale dominium, quia res ubi vendenda est, dominus census aliis præfertur in venditione voluntaria, & necessaria, quæ fit per viam subhastationis, Greg. 15. decis. 193. per l. si ob causam C. de evict. l. si pignora ff. de evict. Idem decis. 425. Card. Seraph. decis. 1474. Rot. Far. dec. 620. par. 1. eiq; denunciari debent conditiones, quibus vendenda sit, & per mentem debet expectari, Const. Pij V. in princ. vers. ubi autem Greg. 15. dec. 425. Rot. Far. dec. 620. p. 2. arg. l. fin. §. 1. C. de jur. emph. & c. potuit de loc. exigit census præteritus à quolibet successore singulari, Guido Pap. quæst. 42. & quæst. 575. nec exceptio excussionis potest ei opponi, quia census est onus reale, quod transit cum ipsa re, l. 2. & 3. C. sine cens. vel reliq. & c. l. cum possessor. §. fin. ff. de censib. & c. Simili ratione contractus in quo unus contrahentium dat certam pecuniam numeratam, ut alio tempore certæ sibi grani, vini vel olei mensuræ ab altero reddantur, ex sua forma usurarius non censetur, quia licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore sint valituræ verisimiliter dubitatur, c. fin. §. 1. hoc tit. Bald. in rubric. Cod. hujus tit. num. 12. l. si ea lege l. oleo C. h. t. si certum est, quod tempore solutionis plus valerent, cum nemo præsumatur jactare suum, videtur pallearum mutuum, & contractus censetur usurarius, c. in civitate hoc tit. gloss. in c. fin. in verb. dubitatur & ibi Can. hoc tit. eadem ratione qui pannos, granum, vinum, oleum, vel alias merces vendit, ut amplius

quam tunc valeant in certo tempore recipiat, si ea tempore contractus non fuerat venditurus, usuram non committit, alias si tunc fuerat venditurus, & plures recipit propter dilationem solutionis in alio termino, videtur simulatum mutuū, stocco, si ve ciavantia nuncupatum & committitur usura, c. fin. §. si h. t. d. c. in civitate h. t. & utrobique Can. nam jura quæ permittere videntur deceptionem usq; ad dimidiū justipretii, l. in causa la. 2. §. idem Pomponius ait ff. de in int. rest. mm. & c. cum dilecti c. pen. de empt. & vend. l. 2. C. de resc. vend. intelligenda sunt, quando res & pretiū sunt de præsentī, secus quando differitur solutio pretii, quia tuac id quod est ultra verum pretium, videtur constitutum propter illam dilationem pretii, Pan. in c. in civitate num. 6. h. t. ac quandoque deceptio venit re ipsa: sed ubi dolus dedit causam contractui, vel incidit in contractū, cōpellitur, tam clericus, quam laicus ad restitutionē ejus, quod habuit ultra verū pretium in foro ecclesiastico contentioso, Pan. in c. in civitate num. 6. hoc tit. & ibi add. Calder. in repetit. c. naviganti num. 17. h. t. Myns. obs. 73. cent. 4. circa fin. Dicitur ipsius usus gratia, quia si pœnæ, vel interesse: vel damnorum loco opponeretur, non est usura, c. conquestus & ibi gloss. mag. in verbis de feudo hoc tit. & Can. gloss. in summa 13. qu. 3. §. alteri stipulari vers. pœnam Inst. de inutil. stipul. §. fin. & ibi gloss. in ver. probare Inst. de verb. obl. Franc. Marc. qua. n. 4. in par. 1. per totam & q. 167. par. 2. dicitur pactione, quia si sine pactione aut exactione, gratis aliquid detur, non est usura, Bald. in l. rogasti me §. si tibi sub nu. 4. & 5. ff. si cert. pet. per l. si quis duos ff. de solut. Bald. in rubr. C. hujus tit. in prin. n. 14. & seqq. Innoc. in c. 1. in princ. hoc tit. Pan. in c. præterea in 1. not. & nu. 3. hoc tit. Prob. ad monach. in c. 2. n. 16. h. t. in

est

est prohibita, & obligat ad restitutionem, c. *consuluit hoc tit.* secus in simonia mentali, quæ licet sit prohibita, non tamen obligat ad restitutionem, *gloss. fin. in c. fin. de simon. & ibi Can. gloss. in c. unic. in verb. receperit. in fin. & ibi Can. de cleric. non resid. in 6. Zab. in clem. unic. 24. & 25. quæst. hoc tit. latè Ioan. de Anan. in c. consuluit hoc tit. quia ex mutuo nihil est sperandum, c. consuluit hoc tit. & ibi post gloss. in verb. sperantes Can. Archid. in c. si fœneraveris 14. quæst. 3. num. 3. post fin. gloss.*

¹⁰ Dicitur usura quasi † raptus usus, quia rapit & inducit usum, ubi usus non est, utroque testamento novo & veteri prohibetur, quia est contra pietatem & charitatem, nam debet quis subvenire proximo in necessitate constituto, c. *non satis* 88. *distinct. c. dilectissimus* 12. quæst. 1. c. *sicut hi* 47. *distinct.* præterea est vitium quoddam contra naturam rerum, quia venditur usus rerum, ubi usus non est, & pecunia germinat pecuniam, quæ naturaliter non est apta germinare, cum sit tantum in mensura rerum, l. *i. ff. de cont. empr. & c. eiciens §. quicumque vers. unde super & §. seq. § 8. distinct. Bald. in rubr. Cod. hujus tit. in princ. & numeris seqq. Pan. in rubr. hujus tit. num. 5.*

¹¹ Dominium rerum † quæ consistunt in pondere, numero & mensura solutarum pro usuris, transfertur in usurarium, quando sunt consumptæ seu permixtæ, l. *si à furioso in fine & l. nam & si fur. l. non omnes §. 1. in fine ff. si cert. pet. l. si alieni & ibi gloss. in verb. accepit ff. de solut. sed competit repetitio, c.*

¹² *debitores de jurejur.* Quod si res mobiles † quæ servando servari possunt, vel res immobiles pro usuris solutæ sunt, an earum dominium transeat in usurarium, difficultatem habet *glos. in c. si quis usuram* 14. quæ. dicit, quod possit concedi, quod trans-

feratur dominium Archid. *ibid.* & ibi fuisse tenet summa Tabiena in verb. usura 6. in princ. sed *gloss. in c. ex transmissa in verb. licite in fine de decim. tenet quod in usurium non transit dominium, ac idem videtur sentire Bal. in l. rem quam num. 2. in fine C. de jur. dot. & in l. 1. nu. 3. & seqq. C. de pign. act. Franc. in c. quanquam n. 16. h. tit. in 6. Pan. in c. cum tu n. 13. hoc tit. latè Angelica in verb. usura cl. 2. n. 18. Sylvest. in verb. usura 16. in princ. Covar. var. resol. lib. 3. c. 3. n. 6. vers. sed ad hujus plures citans, quæ opinio nihil placet, quia ex contractu usurario nulla oritur obligatio, *gloss. 1. in c. debitores de jurejur. & ibi Can. & nuda traditione sine titulo vero vel putativo non transfertur dominium, l. nunquam nuda & ibi gloss. ff. de acquir. rer. dom. l. traditionibus & ibi gloss. C. de pact. tum quia si usurarius res hujusmodi pro usuris acceptas alienavit, tertius possessor compellitur officio Iudicis ad earum restitutionem indistincte, sive possideat titulo lucrativo, sive oneroso, qualis distinctio sit in re empta ex pecunia fenebri, *gloss. fin. in c. cum tu hoc tit. & ibi Can. Bald. in l. si tutor num. 3. & seq. C. de ser. pig. dat. man. sed non habet locum in ipsis rebus formaliter datis pro usuris, quia sunt affectæ vitio, Angel. in vers. usura cl. 2. num. 18. in fine & ibi latè additio l. si cum exceptione §. aliquando vers. unde & §. seq. ff. quod met. caus. Bald. in l. 1. C. de pig. act. n. 3. & 4. dicens pignoratitiam, fœneratitiam esse personalem in rem scriptam, quæ datur contra quemlibet singularem successorem, & iniquissimum est per illicitas usurariorum extorsiones tertium locupletari, l. licet tantum §. ex furtiva ff. de peculio l. fin. in fine princ. ff. de eo per quem factum erit l. metum. 3. §. fin. ff. quod met. caus. An usurarius † teneatur ad restitutionem omnium 13 quæ fuit lucratus de pecunia usuraria, an***

vero tantum ad restitutionem usurarum, vide Archid. in d. c. si quis usuram n. 2. 14. quæst. 4. & ibi Bell. & Can. Anchar. in c. peccatum n. 23. & 24. de reg. jur. in 6. Pan. in c. fin. n. 21. hoc tit. Franc. in c. quanquam n. 14. hoc tit. in 6. & ibi Can.

- 14 Antichresis † non est prohibita, l. si ea pactione C. hoc tit. Archid. in c. pleriq. nu. 1. 14. quæst. 3. Gail. obser. 3. lib. 2. Usuræ triplices † sunt, Bald. in l. 2. C. hoc tit. Ioan. de Anan. in c. 1. post num. 6. hoc tit. Aliæ sunt mere lucrativæ, quæ iure divino & omni iure, etiam novissimo civili sunt prohibita, Iul. Clar. lib. 5. §. usuram 3. & 4. gloss. fin. in fine autem. ad hæc de usur. & ibi DD. Imol. in clem. 1. n. 8. hoc tit. Covar. lib. 3. var. resolut. c. 1. n. 6. Gail. obs. 5. lib. 2. num. 5. nec possunt peti in aliquo foro, quia ius divinum vincit humanum, Bald. in rubric. C. huius tit. in princ. Idem in l. rogasti §. si tibi nu. 13. ff. si cert. pec. Salicet. in autem. ad hæc n. 3. C. hoc tit. nec licet eas exercere etiam pro opere pio, c. super eo hoc tit. aut si mutuans in se suscipiat periculum pecuniarum, c. fin. in princ. hoc tit. Franc. Mare. qua. 889. par. 1. Hinc inferitur, quod si cui certa quantitas legatur, & quoad præstetur in singulos annos certum aliquid, veluti usuram iusserit præstari testator, legatum fortis valet, legatum usu, earum iure canonico non potest exigere, quia nullo modo potest imponi usura, etiam in ultimis voluntatibus, l. 3. §. fin. & ibi Bart. & DD. ff. de ann. legat. & c. Bart. in l. 2. num. 3. ff. de iis quæ pæna nom. relinq. & ibi DD. tum quia ista usura provenit ex cupiditate & provisione Legatarii, qui cum possit, non attingit hæredem ad solvendam certam quantitatem legatam, l. 1. §. 1. vers. nec tamen ff. de usur. Quando legatarius non potest exigere sortem legatam, tunc valet legatum usurarum, quatenus probabilem modum non excedit, ut te-

stator alicui legat mille hac lege, quod si hæres nolle solveret, non posset cogi usque ad decem annos, & pro eo tempore quo nolle solveret, solvat certum quid pro centenariis, nam hoc casu legatarius usuram percipit ex iudicio defuncti, non ex sua cupiditate, quia ab inviro hærede sortem non potest exigere, Bart. Socin. in l. 2. n. 7. & seqq. ff. de iis, quæ pæna nomine vel contra Franc. Aret. conf. 151. Rot. Earin. decis. 773. n. 6. plures cumulans Covar. pract. quæst. cap. 11. sub n. 3. vers. primum. Simile est in uxore, quæ soluto matrimonio potest infra annum usuram petere dotis constitutæ in pecunia, quam infra annum non potest exigere, post annum usuram non potest petere, quia potest ipsam dotem exigere, l. in insulam §. usuram & ibi Bart. & DD. communiter ff. solut. matr. Pan. in c. salubriter nu. 5. & ibi Can. hoc tit. 2. Inferitur, quod mutuans certam summam pecuniarum alicui cum pacto, quod sors restituatur in proximis nundinis cum dono quinque procentum, si minus cum dono decem procentum in sequentibus nundinis, committit usuram quocumque nomine huiusmodi inter usurium fuerit appellatum, c. si sciveraveris c. plerique 14. quæst. 3. l. rogasti §. si tibi & ibi Bald. n. 3. & DD. ff. si cert. pec. l. cum allegas C. de usuris Rot. decis. 315. num. 2. par. 2. divers. Sors autem principalis † propter stipulationem usurarum non amittitur, quia pactum usurarium non vitiat pactum alias per se licitum, sed vitiat, & pro non adiecto habetur, l. si pecunia ff. de usur. l. 1. §. sed si mihi ff. de verb. oblig. gloss. in l. eos §. si quis autem in verbo de superfluo C. de usur. Gail. obser. 4. & obser. 5. n. 7. lib. 2. 3. Inferitur, quod creditor committit usuram, qui vult lucrifacere fructus rei sibi pignoratæ, qui ipso iure attenuant sortem, quando creditor eos consumpsit, c. 1. & ibi Pan. & c. 2. conquestus hoc tit. 4. Infer-

4. Inferitur, quod pecunia, *Dec. conf. 116. nu.*
 5. *Bald. in l. 1. in 9. quaest. C. pro socio c. plerique*
& ibi gloss. in verb. negotiationibus & Can. 14.
quaest. 3. etiam pupillaris vel dotalis, non pot-
est absque usurae crimine mercatori tradi
hoc pacto, ut quolibet anno ex ratione lu-
cri, semper salva ipsa sorte, certa quantitas
pupillo, aut uxori, vel marito detur, sed
conveniri potest, ut detur certa pars sive
quota lucri, Covar. var. resol. lib. 3. cap. 2. ubi
tradit tres conclusiones tomo 2. C. agn. in repert.
l. curabit n. 21. C. de act. empt. Pan. in c. per ve-
stros n. 3. de donat. int. vir. & uxor. & c. Franc.
Marc. quaest. 887. n. 2. & n. 18. par. 1. §. Quod
societas ita coiri non potest, ut is qui pecu-
niam confert, sortem capitale vocans, sal-
vam habeat, damnum vero non sentiat, quia
talis contractus est vere mutuum, eo quod
lors nullo periculo exponatur, sed perma-
neat in dominio dantis, ex parte vero eius
qui operam ponit, valet pactum, quod nul-
lam partem damni sortis sentiat, lucrum ve-
ro commune sit, Gail. observ. 24. lib. 2. Pan. in
c. naviganti sub n. 11. de usur. & ibi Can.

17 Quaedam sunt usurae & restaurativae da-
 mni, & istae omni jure, etiam divino sunt
 permittae, quia quantum ad petentem sunt,
 ut lors, c. dilecti ante fin. de for. compet. c. 2. &
 ibi gloss. in verb. indemnem & Can. & c. 3. & ibi
 gloss. in verb. assertiones de fideiuss. Bald. in l. 2. n.
 2. C. h. t. Gail. 2. obs. 6. lib. 2. Ideo marito post
 moram in dando sibi dotem debentur usurae
 constante matrimonio quando sustinuit
 onera matrimonii, & non alias, l. in insulam
 §. usuras & ibi Bart. & DD. ff. solut. matr. c.
 salubriter h. t. Greg. 15. dec. 93. & ibi annot.
 Rot. Farin. dec. 471. gl. fin. in l. de divisione ff. sol.
 matr. Gregor. 15. decis. 573. nu. 7. & 8. & ibi an-
 not. Pan. in c. salubriter n. 4. hoc tit. & ibi Can.
 2. Fideiussor qui propter defectum debi-
 toris compulsus fuit accipere sub usuris, ut

solveret creditori usuras & capitale, licite
 repetit usuras, c. 2. & ibi gl. in verb. indemnē
 & C. de fideiuss. Innoc. in c. 1. h. t. Imo ex ali-
 quorum opinione fideiussor qui satisfacit
 pro eo, qui pecunias mutuo accipit sub usuris,
 pro satisfactione potest accipere unum
 vel duo pro centenario, quia fideiussor non
 potest esse ita securus, quin possit interve-
 nire aliquod periculum, vel saltem aliqua
 difficultas & labor in re habendo, & ratione
 huius potest aliquid percipere plus vel mi-
 nus, secundum periculi & rei qualitatem,
 Sylvest. in verb. negotium nu. 4. & Summistae lo.
 de Anan. in c. naviganti n. 42. h. t. qui dicit to-
 tius esse abstinere & ibi Can. Bart. in l. hoc iure §.
 1. ff. de donat. Dec. conf. 7. in princ. Greg. 15. dec.
 76. n. 4. & 5. dec. 161. 3. Si debitor tenetur
 solvere ad certam diem, & quia non solvit
 creditor, ab aliis sub usuris accepit propter
 aliquam suam utilitatem, & rei familiaris
 necessitatem, debitor tenetur creditori re-
 sarcire has usuras, Bald. in l. 2. n. 2. C. h. t. Pan.
 in c. 1. n. 6. hoc tit. & ibi Inno. n. 2. & Can. ve-
 rum animadvertendum est, quod non suffi-
 cit creditori probare, quod acceperit pecu-
 nias ad cambium, postquam venerat dies
 solutionis, sed est necessarium 1. quod pro-
 bet in individuo, quod ob non solum de-
 bitum à debitore acceperit pecuniam ad
 cambium, & ex defectu solutionis dictae
 merces & cambia fuissent omissa, l. 3. §. si &
 ibi Castr. n. 3. Taf. num. 6 & 8. ff. de eo quod cer-
 to loco & c. Pan. in c. conquestus n. 6. & ibi Can.
 hoc tit. Mohed. decis. 3. hoc tit. Pur. decis. 231. lib.
 1. plures cumulans Franc. Marc. quaest. 167. n. 7.
 & seqq. par. 2.

Quaedam sunt alicuius commodi & per-
 cepti recompensativae, quae omni jure sunt
 permittae, quia potius loco permutacionis
 quam loco poenae petuntur, l. Iulianus §. ex
 vendito ff. de act. empt. l. 2. C. hoc tit. l. curabit C.
 de act.

de act. empt. c. salubriter hoc tit. Covar. var. resolut. lib. 3. c. 4. fundantur in naturali æquitate, quæ est, quod quis cum aliena jactura non locupletetur, l. si quis mancipis § proculus ff. de inst. l. nã hoc natura ff. de cond. in deb. Hinc emptor qui nactus possessione fructus percepit, compellitur pretium, quod penes se habet cum ufuris restituere, quas perceptorum fructuum ratio, licet nulla mora intercesserit, generavit, l. curabit C. de act. empt. d. l. Iulianus §. si ex vendito ff. de act. emp. pulchre Myns. obser. 56. cent. 4. dicens eum teneri ad interesse pretii, non solui & lucri cessantis, Greg. 15 decis. 297. n. 1. & ibi late annot. & decis. 347. & ibi annot. nisi emptori fuerit data certa dilatio ad solvendum, qua pendente non tenetur ad fructus interim perceptos, l. lecta §. sed cum fertis ff. si cert. per. Paul. de Castro in l. Iulianus §. ex vendito sub n. 3. & 4. ff. de act. empt. Gab. conf. 57. n. 5 vol. 1. Dec. conf. 119. n. 6. & 7. Greg. 15. dec. 297. n. 1. & ibi late annot. & decis. 573. n. 6. eadem æquitas intrat respectu venditoris, qui pretium recipit, & rem venditã retinuit, imo æquitas d. l. curabit, habet locum in omni contractu correspectivo, tam nominato, quam innominato, Castr. in l. de divisione n. 10. & seqq. & ibi Ias. nu. 15. in fi. & DD. ff. sol. matr. Rot. decis. 340. par. divers. n. 6. ac retinente bona subiecta pacto cum onere dotandi, Rot. divers. decis. 658. n. 2. par. 1. l. in minorum C. in quib. caus. in integ. restit. non est necesse l. initio in verb. dumtaxat & DD. C. de pact. int. empt. & vendit. & ibi gloss. & DD. ff. de act. empt. l. 2. C. de usur. 2. Gener non compellitur ad fructus possessionum, quæ sibi à focero pro numeranda dote sunt obligatæ computandos in sortem, c. salubriter h. t. 3. Generaliter concludi potest, quod licite qui percipit fructus ex possessione, data pecunia mutua, in pignus accepta, quando possessio erat sua, vel sibi debita, nec poterat eã

aliter recuperare, & non cogitare eos computare in sortem, ut dominus qui à vasallo vel emphyteuta recipit pignori feudum vel emphyteusim: clericus qui de manu laici recipit pignori beneficium ecclesiæ, c. 1. in fin. & ibi gloss. fin. Pan. n. 5. Io. de Anan. nu. 5. & Can. communiter hoc tit. imo à principio possunt partes taxare, interesse ob moram solutionis ratione damni emergentis, & lucri cessantis, vel ob retardatam rei traditionem, quod non excedat legitimum modum, & sit infra dimidium centesimæ, nempe quinque pro centum, Dec. in c. cum venerabilis n. 57. & seq. & sub n. 65. & ibi Can. de except. Casar. decis. 1. & 2. hoc tit. Covar. var. resolut. lib. 3. ca. 4. n. 6. non in debito certæ quantitatis, aut in pecunia mutuata, Felin. in cap. cum venerabilis num. 9. de except. plures cumulans. sed quando res est frugifera, Rot. farin. decis. 331. num. 4. par. 1. l. rogasti §. si tibi & ibi Bald. n. 3. & Dd. ff. si cert. per. l. cum allegas junctã l. si ea lege C. de usu, quæ est notabilis limitatio ad regulam vulgarem quod taxatio fructuum ad rationem certi numeri procentenatio facta ab initio regulariter non valet, Cagn. in l. curabit num. 36. C. de act. empt. Dec. conf. 116. quia procedit quando taxatio excedit fructus, secus quando est minor vel æquivalens fructibus, etiam si interesse non videatur taxatum ratione fructuum, sed pretii, quia interesse pretii non soluti habet respectum & relationem ad fructus, Cagnol. in d. l. curabit numer. 4. Rot. divers. decis. 340. per totam & numer. 70. par. 1. & decis. 71. num. 1. & 5. par. 2. l. Iulianus §. ex vendito ff. de act. empt. & ibi post gloss. in verb. post diem Dd. Dec. in c. cum venerabilis n. 65. de except.

Cambia sunt licita † utilia, ac etiam necessaria, propter diversitatem pecuniarum quæ uno modo expendantur in una Provincia

vincia, & alio modo in alia, & lucrum percipitur ex illis ratione Patriæ, quia pecuniæ aliis locis facilius & levioribus usuris inveniuntur, aliis difficilius & gravioribus usuris: *l. & in contraria ff. de usur. l. ideo ff. de eo quod certo loco Bald. obiter in l. 3. C. de instit. & exercit. act. operarum*, quia campfor subit pericula viarum, damna nunciorum, pensiones apothecarum, salaria factorum, institorum, famulorum, *l. nihil interest §. nec pignora & ibi glos. in verb. pro operis ff. de naut. fen. l. traiecitia & ibi glos. 1. & 3. ff. de act. & obligat. l. qui Romæ §. Callimachus ff. de verb. oblig. Ioan. de Anan. in c. fin. num. 49. & 50. & seqq. de usur. & indultriæ quæ accedit rei licitæ, l. si bares la. 1. in princ. ff. ad l. falcid. laf. in l. 1. num. 64. C. de summ. Trinit.*

20 Triplicia sunt † realia, per litteras, sicca, Realia sunt quando campfor sibi cambiat ducatum, dando monetam, vel e contra recipiendo monetam dat tibi ducatum, & retinet unum denarium veri valoris, vel accipit unum denarium ultra verū valorem ratione laborum in tui & aliorum utilitatem, quibus talia ministrantur, Arg. §. si quis autem in princ. Authen. de iudicibus Archid. in c. 2. num. 4. 14. quast. 3. Hostien. in c. salubriter num. 4. circa finem vers. & forsan & tertius decimus hoc tit. 10. Andr. in c. conquestus in fine hoc tit. Hinc videmus quod facultas scenerandi per bancum possit locari à Principe contra glos. in lib. quædam §. nummularios in verb. decurritur in fine, dicentem quod hodie quilibet est campfor pro sua voluntate, sequitur Guid. Pap. qu. 287. & ratione facultatis scenerandi Iudex condemnat in certa pecunia, Rot. divers. decis. 195. sub n. 2. vers. tertio par. 1. divers. l. si ea pactione C. de usur. & ibi Dd. gl. in c. conquestus in verb.

21 de feudo in fin. hoc tit. Per litteras † fiunt quando campfor distanter facit numerare

pecunias, ut mercator recipit à me in hac civitate centum ducatos, & occasione cambii facit mihi numerari nonaginta ducatos Neapoli, tale cambiū est licitum, dummodo non nimis excedat modum, sed fiat secundum generalem consuetudinem mercatorum, et si aliquid minus solvitur, illud solvitur ratione periculi & laborum, Bald. in rubric. C. de constit. pecun. n. 1. 10. de Anan. in c. fin. sub n. 50. vers. in secundo casu hoc tit. Marfil. in repet. rubr. C. de probat. n. 305. & seq. Rot. Farin. decis. 304. par. 2. continent huiusmodi litteræ cambii tria commercia, unum inter numerantem & dantem litteras, alterū inter numerantem & eum cui diriguntur litteræ tertium inter dantem litteras & eum cui diriguntur, & omnibus istis casibus verificatur debitum contractum vigore litterarum cambii, quia numerans solvit, ut illas litteras haberet, & obligatio licet re contracta, tamen est correspectiva ad illas litteras, suntque mandata quæ contrahuntur gratia mandantis, mandatarii & aliena, *l. si procuratorem §. si tutores ff. mand. glos. in verb. quinque modis Instit. de mand. & ibi Dd. Bald. cons. 348. vol. 1. Rot. Card. Seraph. decis. 562. n. 3. Rota Genuen. decis. 1. nu. 27. & huiusmodi litteræ eo ipso quod sunt lectæ & receptæ ab eo cui diriguntur censentur approbatæ, nisi in contrarium fuerit protestatus, *l. si filius familias la. 2. & ibi Angel. in fine & Dd. ff. ad SC. Macedon. l. Titius la. 2. & ibi Bart. in si. & l. quidam ff. de const. pecun. l. cum tabernam §. 1. ff. de pignor. late Rota divers. decis. 811. plures cumulans par. 1. non liberant debitorem nisi fuerint solutæ, Salicet. in l. si filius familias la. 2. nu. 7. ff. ad SC. Maced. Cast. in l. si debitorem num. 3. ff. de novat. Bald. in l. pro debito num. 2. C. de bon. auct. iud. post Rot. Farin. dec. 679. num. 7. par. 1. cont. Bart. in l. singularia ff. si cert. pet. pulchrè Greg. 15. decis. 217. & ibi annot.**

aut creditor secundum nummularium acceptaverit, *l. inter causas §. abesse ff. mandat. & ibi glos. in verb. admittit allegat. concord.* non pro solvendo, sed pro soluto, *l. si debitorem ff. de novat. & deleg. Bald. conf. 348. sub n. 2. vers. amplius dicendum lib. 1. Greg. 15. decis. 217. nu. 4. & 5. & ibi annot.* non possunt à scribente revocari, quia in iis vertitur principaliter utiliter utriusque partis, quæ non potest sola unius voluntate auferri, *l. antepen. ff. de solut. l. si cum fundum ff. de pact. Bald. in rubric. Cod. de constit. pecun. n. 16.* Hæc cambia non sunt uniformia, modo enim plus, modo enim minus, nonnunquam nihil lucri, quandoq; etiam damnum adferunt, & ideo ad eandem rationem cum præsentibus futura cambia taxari non possunt: *l. ideo in fine ff. de eo quod certo loco dari oport. Rot. divers. decis. 315. n. 6. par. 1.* Sicca ¶ cambia committuntur circa tempus & dilationem solutionis, ut pro novem præsentibus, constituo me solituum decem post mensem, quia istud præteritum temporis est usura, *l. quod si ephesi in fin. princ. ff. de eo quod certo loco dari oport. l. hætenus §. fin. ff. de constit. pecun. c. in civit. c. constitui. c. naviganti hoc tit. Bald. in rubric. C. de constit. pecun.*

23 Cambia & recambia ¶ ut debeantur mercatori propter retardatam solutionem pecuniarum sibi debitarum plura requiruntur, 1. ut creditor habeat facultatem à debitore in casum moræ accipiendi pecunias sibi debitas ad cambium & recambium damno prius debitoris, *l. pecunie §. usurarum l. seia l. cum quidam §. explorato ff. de usur. l. magnam C. de contrah. & commit. stipul.* aut si huiusmodi facultatem non habet, præmittat protestationem & intimationem de hoc ipsi debitori *l. cum quidam §. ex locato l. mora ff. de usur. 2.* quod cum effectu & realiter pecunie per creditorem accipiantur ad di-

stamet causam ad cambium, idque notificetur ipsi debitori ad effectum, ut certo sciat debitum suum jam esse sub usuris, ut ubi velit, valeat reliberare à futuris, solvendo quod debet, *l. pecunia in fine princ. l. seia in finel. cum quidam ff. de usur. 3.* quod litteræ verè transmissæ fuerint ad nundinas, quia lucrum percipitur ex cambiis propter diversitatem regionum ut supra dictum est, *Rot. farin. decis. 52. par. 1. l. quemadmodum §. si navis vers. plane si culpa ff. ad l. Aquil. l. naturalem §. 1. ff. de acquir. rer. domin. Afflic. decis. 20. & ibi Prsill. 4.* quod probentur requisita à Caltr. in l. 3. §. fin. n. 3. ff. de eo quod certo loco, *Rot. divers. decis. 315. n. 6. p. 2. Mohed. decis. 3. de usur. Dec. in c. cum venerabili n. 57. & pluribus seqq. de except. & ibi Can. Bart. in l. 1. C. de sent. qua pro eo quod interest n. 29. & seq. & ibi Dd. lac. l. n. summis n. 18. ff. de in litem. vir. Rot. Genuens. dec. 37. sub nu. 11.* quia ita demum maioris pecunie fit condemnatio, quam intentarum est, si actoris interest, *l. 2. ff. de eo quod certo loco l. cum allegas C. hoc tit. & ibi Bald. num. 26.* & hæc obiter dicta sufficiant.

Assicuratio est, ¶ quando quidam suscepit periculum mercium cuiusdam navis navigaturæ, verbi gratia ex portu Romano in Hollandiam, & si quidem ipse nauta quires transvehendas conduxit, suscepit in se periculum rerum quæ portantur per mare, & recepit certam mercedem pro centenatio & promittit emendare quocumque casu perdantur, sive tempestate maris, sive certis causis, eis deperditis potest agi contra eum actione oneris averli, *l. in nave Saupheli & ibi Paul. de Castro n. 6. ff. locat.* nam licet respectu operarum nautæ, sit locatio & conductio, & susceptio periculi, ex natura locationis intelligenda foret de periculo eveniente casu fortuito, §. quod sugerit & ibi post glos. in verbis

verb. is casus Dd. *Inst. de emp. & vend.* tamen ex pacto expresso inter eos convento de periculo rei, venit omnis casus fortuitus *l. qua fortuitis C. de pign. act. l. quod saepe §. si res ff. de contrah. empt.* dictaque actio oneris aver- si est proprium nomen actionis, & non con- currit cum alia actione, *d. l. in nave Saupheli & ibi glos. in verb. oneris averfi & in verb. super- vacuum & Dd. ff. locat.* Si vero tertius ꝑ susce- pit periculum navis juxta formam hodie- nam de apotheca ad apothecam, etiamsi na- vis jam portum exierat tempore assicura- tionis, & merces periissent negligentia vel dolo magistri navis, quodque navis possit morari in itinere per aliquot dies in tali in- sula vel portu, tunc est quidam contractus emptionis & venditionis, aut saltem ei ma- ximè accedit, quia assicuratio fit pro certo pretio convento, & qui assicurationem fa- cit, dicitur emere eventum periculi, & quia in assicuratione aestimantur merces, qua- rum pretium postea solvitur, *l. periculi pre- tium ff. de naut. fœn. l. si jactum retis ff. de act. empt. l. si fistulas §. frumenta ff. de contr. empt. & ibi Dd. de quibus vide Io. de Anan. in c. naviganti ab n. 2. v. 13. quæro hoc tit. & ibi Can. Alvarum Valascum decis. Lusitan. 64. Petr. Santarens. in suo tract. de assicurat. & spons. mercat. Beneven- tum Straccham in eodem tract. sum Sylvest. in verb. negotium n. 4. & summistas Greg. 15. decis.*

26 126. Imo tale pactum ꝑ licitum est etiam quando fit inter dantem & recipientem pecunias, nam qui mutuatur alteri mille aureos ultra mare vehendos, aliquid præter sortem ipsam potest accipere in pretium suscepti periculi, quando promittit eam pecuniam salvam fore, & si perierit, eam se non peti- turum, *l. i. l. nihil interest l. periculi ff. de naut. fœn. l. i. & 2. C. eod. tit.* In hac enim specie quod ultra sortem accipitur, datur propter justissimam causam, nempe periculi, contra

Summa in Decretal.

naturam mutui spectantis ad creditorem, *Covar. var. resolut. lib. 3. c. 2. n. 5. Lupus in c. na- viganti in presat. n. 11. de usur. Rot. Farin. decis. 304. sub n. 4. par. 2. nec his obstat c. navigan- ti hoc tit. ubi usura est, si is qui suscepit in se periculum mercium inde aliquid percipit, quia ut ibi notat Io. Calderi, illud est ve- rum, quando percipit ratione mutui facti mercatori propter usum pecuniæ, aut pro- pter nudum interesse interusurii temporis, non ratione periculi.*

Societates officiorum ꝑ contrahuntur 27 ad sex menses, & deinde ad beneplacitum cum didicta quindecim dierum ipsi offi- ciali facienda, & cum aliis pactis licitis & honestis juxta motum proprium Fælicis re- cord. Pii Papæ quarti, *Castrac. de societ. c. 4. n. 19. & seqq. & c. 54. n. 14. Put. decis. 67. & decis. 68. lib. 3. Rota divers. dec. 763. parte 1. curren- tibus dictis quindecim diebus durat socie- tas, Put. decis. 68. lib. 3. Castrac. de societ. c. 61. nisi appositum sit pactum resolutivum in casu negligentia debitoris negligentis id ad quod tenebatur præstare, Rot. divers. decis. 134. par. 1. divers. consistunt inter dantes pe- cunias & ipsos officiales, Gabriel. conf. 78. in princ. vol. 1. & conf. 63. nu. 5. & seqq. & n. 9. & seqq. vol. 2. Greg. 15. decis. 167. n. 3. & 4. Rot. Fa- rin. decis. 117. par. 2. quæ alias decis. alleg. etiam quando super vita alterius certæ personæ nominatæ posita est pecunia; *l. nemo l. si fra- tres §. idem respondit 1. & ibi glos. ff. pro Soc. Ga- briel. conf. 78. n. 1. vol. 1. Castrac. de societ. c. 8. n. 29. & seqq.* alii accedentes societatibus non sunt socii, sed conveniuntur ex stipulatione per quam promittunt finita societate resti- tuere sortem, & interim solvere fructus con- ventos, Gabriel. d. conf. 63. sub n. 7. Greg. 15. de- cis. 167. n. 4. & seq. adferunt annuos fructus ad rationem 12. pro centenario, *Castrac. de societ. c. 3. n. 7. §. quos sola incertitudo vitæ**

Y dan-

dantium pecunias non justificat, nisi etiam concurrant officia vacabilia, non perpetua officialium pecunias accipientium, quæ sunt subiecta & fundamenta societatum, *Boccat. de societ. n. 196. & seqq. Greg. 15. decis. 107. n. 4. & ibi annot. Rot. Farin. decis. 552. par. 1. Castrac. de societ. c. 5. n. 5. Rot. decis. 742. n. 5. & 763. n. 7. par. 1. divers. ac necesse est, ut eorum pretia & fructus sufficiant pro tota summa accepta ad societatem ejusque redditu, Boccat. de societ. n. 102. 126. & seq. quod si summa ad societates accepta valorem officiorum excedat, & concurrat scientia tantantium pecunias, quam officialium, vel etiam officialium tantum, non sustinentur societates nisi usque ad concurrentem valorem officiorum, quia in eo in quo excedunt, deficit subiectum, *Castrac. de societ. c. 6. num. 7. & seqq. Boccat. de societ. nu. 102. & 126. Greg. 15. decis. 167. n. 1. & 2. & ibi annot. quid autem sit dicendum data ignorantia excelsus in dantibus pecunias, vide latè Zacch. de societ. offic. n. 71. & seqq. In eis pecuniæ non fiunt officialium eas recipientium, sed remanent dantium sub periculo amissionis earum in casu mortis durante societate, arg. l. decem ff. de verb. oblig. Rot. Farin. decis. 552. num. 8. parte 1. etiam quando pecuniæ datæ sunt sub periculo vitæ alterius, nam per obitum eorum qui pecunias dederunt, etiam quod persona nominata supervivant, dissolvuntur societates & officiales ex eodie non compelluntur ad solutionem fructuum, neque possunt lucrari sortem, etiam si postea persona nominata moriatur, quia illa pacta durant tantum donec societates ipsæ durant, *Gabriel. conf. 78. vol. 1. Castrac. de societ. c. 27. num. 1. nihil autem commune habent cum censu vitalitio, quia in hoc dominium pecuniarum amittitur ab initio, quæ fiunt illius qui constituit se de-***

bitorem census, *Rot. Farin. decis. 552. sub nu. 8. par. 1. Durant societates quamdiu superest aliquid ex officio super quo contrahuntur, ideo non dissolvuntur per venditionem tituli notariatus retento dominio scripturarum, Rot. decis. 175. par. 2. divers. aut per venditionem alterius ex duobus pluribusque officiis super quibus fuerunt contractæ, Rot. decis. 555. par. 1. divers. in utramque partem & decis. 288. par. 1. divers. finiuntur societates per obitus officialium, & venditionem officiorum, & fors principalis est restituenda, *Rot. Farin. decis. 149. num. 2. & seqq. par. 1. ac is qui pecuniam dedit, eam amplius non potest amittere, neque illam lucrari officialis, aut is qui bonam fidem recognovit, quia secundum expressam formam pacti requiritur, ut moriatur qui pecuniam dat durante societate, sed neque fructus post mortuum officialem vel venditum officium ab eo qui pecuniam dedit amplius licitè possunt percipi, quia cessat periculum amissionis pecuniæ, *Gabriel. d. conf. 63. num. 13. & seqq. vol. 2. & d. conf. 78. vol. 1. Rot. decis. 67. par. 1. divers. Item finiuntur per obitum dantium pecunias ad societatem quas officialis lucratur, *Castrac. de soc. c. 16. aliisque modis traditis in l. verum §. fin. & ll. seqq. ff. pro Soc. & §. manet & §§. seqq. Institut. de societ. Rot. Farin. decis. 545. n. 2. par. 1. etiam si sint contractæ ad certum tempus. *Castrac. c. 39. n. 2. & c. 47. n. 2.*****

Usurarius probatur contractus \dagger ex a. 28
 perta contractus iniquitate, l. cum alleg. C. hoc tit. c. ad nostram de empr. c. illo voc. de sign. ex modicitate pretii in venditione, quando concurrat pactum de retrovendendo, cuius propriam vim & naturam expendit *Covar. var. resolut. lib. 3. cap. 8. quamvis emptor non sit usurarius, nec solitus frænerari, *Cassad. decis. 1. & 2. hoc tit. plures cumulan.**

lans, licet Rolan. cons. 58. vol. 4. aliter sentiat gloss. in c. conquestus in verb. de feudo paulo ante fin. vers. item si vendo tibi fundum hoc tit. quam ibi Innoc. Host. To. And. & Can. sequuntur communiter Myns. obs. 62. cent. 3. ex presumptionibus quæ oriuntur ex persona, quod consuevit fœnerari, & probantur contractus fœneratitii ab eo celebrati qui transferunt in eum omnis probandi, quod talis non fuerit de contractibus illis illicitis. Franc. in c. quanquam §. ceterum n. 6. hoc tit. in 6. plures cumulans.

29 Nullo modo licet cuiquam usuras præteriti temporis, vel futuri, in sortem redigere, quia etiam jure civili superfectatio, & amatoctismus, & fœnoris renovatio est prohibita, l. fin. C. hoc tit. & usuras usurarum illicitè exigenti infamiae macula ipso jure irrogatur, l. improbum C. ex quib. caus. infam. irrogat. nisi usura præterita sit oblata in præsentia, & postea concessa ex causa mutui, nam duo actus creduntur intervenire, glos. fin. in l. fin. C. de usur. & ibi Dd.

30 Iudex competens † in causa usurarum est ecclesia, quæ hoc in casu vendicat sibi jurisdictionem in laicos, c. præterea hoc tit. & ibi Pan. num. 2. Pan. in rubric. hujus tit. nu. 6. cum hac distinctione, Aut sunt tales usuræ quæ debentur jure canonico & civili, & tunc iudex sæcularis potest in eis condemnare, aut constat eas non deberi, & potest absolvere, Aut dubitatur an contractus sit usurarius & causa est ecclesiastica, quia usura utriusque testamenti pagina condemnatur, c. 3. hoc tit. Franc. Marc. quest. 496. num. 21. par. 1. & Iudex sæcularis qui remittit articulum spiritualem, de quo ipse non potest cognoscere, ad Curiam ecclesiasticam, bene potest assignare terminum comparendum in illa Curia, sed non ad finiendam causam, Bart. in l. præses sub num. 4. C. de appell. & ibi

Paul. de Castro sub num. 2. & Dd. communiter quæ distinctio non est adhibenda in causis spiritualibus in quibus indistinctè Iudex sæcularis non potest pronunciare, Bald. in l. 1. C. de sent. quæ sint cert. quant. num. 14. glos. in summa 11. quest. 1. & ibi Can. late Gemin. in c. 1. num. 5. hoc tit. in 6. Bald. in l. 3. num. 2. C. de judic. Quando non refricatur in dubium, an contractus sit usurarius vel ne, sed solummodo repetuntur usuræ, tunc utique Iudex laicus est competens, Bald. in l. quoties C. de jud. sub num. 3. in fin. & 4. Iul. Clar. lib. 5. pract. crimin. §. fin. qu. 3. sub nu. 2. plures citans, quando vero agitur criminaliter contra usurarium ad pœnas, tunc est mixti fori, Covar. var. resol. lib. 3. c. 3. in princ. Clar. lib. 5. pract. crimin. §. fin. quest. 37. sub num. 2. quæ omnia procedunt, quando principaliter in iudicio deducitur quæstio usurarum, ceterum quando incidenter opponitur per modum exceptionis contractum esse usurarium, tunc benè potest Iudex laicus cognoscere etiam super quæstione juris, & contractum tanquam usurarium rescindere, Iul. Clar. lib. 5. §. fin. pract. criminal. quest. 37. num. 2. in fin. Guid. Pap. cons. 180. n. 2.

Multiplures sunt pœnæ † usurariorum de 31 quibus Covar. var. resol. lib. 3. cap. 31 est, clericus exercens usuras, si monitus non desistat, suspenditur ab officio & beneficio ecclesiastico, c. præterea hoc tit. ac ab obtento repellitur, c. si quis oblitus e. quoniam multi 14. quest. 4. c. 1. hoc tit. & multo fortius ab obtinendo beneficio, c. inter dilectos de excess. Prælat. & ibi Pan. num. 6. cum quo episcopus dispensat post satisfactionem & pœnitentiam, gloss. in c. præterea in verb. suspendas hoc tit. Pan. in d. c. inter dilectos n. 6. de excess. Prælat. Laicus jure ff. aut Cod. in foro sæculari criminaliter aliqua pœna non puniatur, Dec. cons. 169. per rotum. Iure novissimo

Authenticorum punitur, *Iul. Clar. lib. 5. pract. crimin. § fin. quest. 37. & aliis supra allegatis*, & per Iudicem ecclesiasticum monitus non desistens, excommunicatur, c. 2. & c. *præterea hoc tit.* & est infamis infamia juris vel facti citra aliquam sententiam, l. *improbum C. ex quib. caus. infam. irrog. & ibi add. ad Bart. Iul. Clar. lib. 5. §. usuran. 16. plures citans Garc. de benef. par. 7. c. 80. n. 20. & seqq. feneratorum in causis usurarum coguntur*

32 per censuram ecclesiasticam edere ꝑ libros rationum suarum, *clm. 1. §. ceterum hoc tit. Ias. in l. 1. nu. 8. & 9. C. de eden. 3. usurarius*

33 super computatione ꝑ fructuum in sortem, aut repetitione solutarum à se usurarum nullatenus auditur, nisi prius restituat usuras quas extorsit ipse à reo, ac etiam ab aliis nomine proprio, vel ille cuius est hæres, c. *tua c. quia frustra c. Michael hoc tit. licet ex usuris nihil pervenit ad hæredem, quia non convenitur ex delicto defuncti, sed ex quasi contractu ratione indebiti soluti, gloss. in c. Michael in verb. patet & ibi Pan. nu. 4. & Can. hoc tit. c. 2. & ibi gloss. in verb. mandaverint & Can. hoc tit. in 6. vel etiam alieno nomine extorsit, & principalis non sit solvendo, c. fin. & ibi gloss. 1. 46. distinct. Pan. in c. Michael n. 6. hoc tit. An proxeneta contractus usurarii teneatur ad restitutionem usurarum, vide Summ. Angel. in verbo restitutio, versic. Usurarius n. 5. & seqq. Rom. sing. 275. sui interrogatus, factor sive institor banco ꝑtæpositus ad earum restitutionem non tenetur, *Ias. in l. 3. §. 1. n. 15. ff. quod quisq. juris tutor vero & Curator exercentes usuras nomine pupilli, dato quod utilitas ad pupillum vel adultum pervenerit, ad earum restitutionem tenentur, gloss. in c. sicut non suo 46. dist. & ibi Can. Ias. in d. l. 3. §. 1. nu. 15. ff. quod quisq. juris & Dd. estque hæc exceptio dilatoria quæ proponi debet ante litem con-**

testatam & probari intra octo dies, *Pan. in d. c. quia frustra in fin. per verb. nullatenus iudicatur posita in dicto textu*, ab aliis autem civilibus actionibus usurarius non repellitur antequam restituat usuras, nam speciale est cum repetit usuras, ut non audiatur, nisi restituat à se extortas, ergo in aliis actionibus audiri debet hac exceptione non obstante, c. *quia frustra & ibi Pan. in 2. not. hoc tit. non impedit manutentionem. Gregor. 15. decis. 107. n. 2. & 3. quæ concernit proprietatem, 4. Res ex usuris ꝑ empta est intacta*, & in 34 subsidium pro illarum restitutione venditur, c. *cum tu §. possessiones hoc tit. & ibi gloss. fin. & Can. officio Iudicis, etiam si pervenerit ad tertium ex causa non onerosa, sed lucrativa excusso prius usurario & eius hærede, arg. §. item si quis in fraudem. Inst. de Action. lex hoc edicto, in fin. princ. ff. de eo per quem factura erit, non eo respectu quod res sit obligata, sed ex quadam æquitate, quia ex quo res mea vel mihi debita pervenit ad te ex causa lucrativa, tu teneris ad restitutionem, l. si & me & Titium ff. si cert. petat. Pan. in c. cum tu n. 10. hoc tit. & in c. tua nos nu. 3. 7. & 8. hoc tit. & ibi Can. Idem juris obtinet in re secundo loco empta de pecunia redacta ex venditione rei emptæ de pecunia scœnebri, arg. c. ecclesia el. 2. ut lite pend. Goffr. in Summ. huius tituli n. 17. quod fides empta de pecunia scœnebri titulo lucrativo devenerit ad eum qui usuras solvit, liberatur usurarius, l. omnes debitores ff. de Action. & oblig. 5. Qui non habet in facultatibus ꝑ suis unde usu- 35 ras valeat restituere, nulla pœna mulcatur, cum eum nota paupertatis evidenter excuset, si tamen ad pinguiorem fortunam pervenerit, tenetur ut prius in solidum, nec habetur ratio ne egeat in postea qua sitis, c. cum tu §. illi autem & ibi gloss. in verb. in facultatibus & Can. hoc tit. & Pan. nu. 10. 6. Officiales*

36 ciales communitatum, † facientes, scriben-
 res, vel dictantes statuta, quod solvantur u-
 furæ, vel quod solutæ, cum repetuntur non
 restituantur plenè & liberè, aut scientes ju-
 dicantes secundum ea, ipso facto senten-
 tiam excommunicationis incurrunt, ean-
 dem etiam sententiam incursum, nisi statu-
 ta huiusmodi edita de libris communita-
 tum ipsarum, si super hoc potestate in ha-
 buerint, intra tres menses deleverint, aut si
 ipsa statuta, sive consuetudines effectum
 eorum habentes quoquomodo præsump-
 serint observare, *lem. 1. hoc tit. 7.* Nullum
 collegium nec alia universitas vel singularis
 persona cuiuscunque sit conditionis, pot-
 37 est † permitttere alienigenas publicè scēne-
 brem pecuniam exercentes, aut exercere
 volentes ad hoc domos in terris suis condu-
 cere, vel conductas habere, aut alias habi-
 tare, sed huiusmodi usurarios omnes intra
 tres menses de terris suis tenentur expelle-
 re, nemo illis ad scēnus exercendum domos
 potest locare, aut sub alio quocunque titu-
 lo concedere, qui contra fecerint si personæ
 fuerint ecclesiasticæ, episcopi, suspensionis,
 minoris personæ singulares excommunica-
 tionis, Collegium autem, aut alia universi-
 tas interdicti sententiam ipso facto incur-
 runt, quam si per mensem animo sustinue-
 rint indurato, terræ ipsorum, quamdiu in
 eis iidem usurarii commorantur, ex tunc
 ecclesiastico subjacent interdicto, & illis re-
 cedentibus cessat interdictum, si laici fue-
 rint per suos ordinarios per censuram ec-
 clesiasticam compescuntur, *c. 1. hoc tit. in 6.*
 38 8. manifesti usurarii † non admittuntur ad
 communionem altaris, id est ecclesiam
 quando celebrantur Divina, oblationes aut
 Christianam sepulturam, *c. 3. hoc tit. & ibi
 Pan. nu. 23. & seq. nec requiritur præcedens
 sententia iudicis, Pan. in d. c. 3. num. 9. hoc tit.*

imo licet hæres velit satisfacere, non tamen
 debet usurarius admitti ad sepulturam ec-
 clesiasticam, quia ex quo decessit in mortali
 peccato, restitutio hæredum non liberat
 animam suam, oportet ergo quod ipsemet
 restituat, vel caveat de restituendo, ita quod
 appareat non decessisse in illo peccato, *glos.
 in c. 2. in verb. mandaverint in fine hoc tit. in 6.
 Pan. in c. 3. n. 4. hoc tit. & hæres tenetur resti-
 tuere, c. tua nos hoc tit. etiam si de usuris ni-
 hil ad eum pervenerit in solidum, nisi fecerit
 inventarium, c. episcopus qui filios & ibi gloss.
 mag. 12. quest. 2. c. fin. & ibi gloss. fin. & Can.
 de sepult. c. 2. & ibi gloss. in verb. mandaverint
 & Can. hoc tit. 6. quia, ut dictum est conven-
 nitur ex quasi contractu defuncti, Clericus
 qui acceperit oblationes, vel christianæ tra-
 diderit sepulturæ, juxta Concilium Late-
 ranense quæ acceperit reddere compellitur,
 & donec ad arbitrium episcopi sui satisfaciat,
 ab officii sui maneat ipso jure executione
 ne suspensus, *c. 3. §. qui autem hoc tit. & ibi
 Pan. nu. 9. & corpora eorum exhumentur,
 si ab aliorum corporibus discerni possunt,
 & procul ab ecclesiastica sepultura jactan-
 tur, c. sacris de sepult. Franc. in c. 2. nu. 21. hoc
 tit. in 6. ex constitutione Concilii Lugdu-
 nensis usurariis manifestis, quanquam de u-
 suris quas receperunt expressa quantitate,
 vel indistinctè satisfieri in ultima voluntate
 mandaverint, ecclesiastica sepultura dene-
 gatur, donec de usuris his à quibus ipsas ex-
 torserunt, vel ipsorum hæredibus, vel his
 non superstitibus pauperibus loci in quo
 fuerunt extortæ usuræ, *c. cum tu & ibi Pan.
 n. 4. & ibi Can. hoc tit.* fuerit, prout patiun-
 tur facultates eorum, plenarie satisfactum
 vel illis, quibus facienda est restitutio, si
 præsto sint ipsi, aut aliis qui eis possint ac-
 quirere, vel eis absentibus loci ordinario,
 aut eius vicem gerenti, sive Rectori paro-
 chix**

chæ in qua testator habitat, corâ aliquibus fide dignis de ipsa parochia aut seruo publico de ipsius ordinarii mandato idoneè de restitutione faciendâ sit cauum per testatorem, aut post mortem illius quando iussit satisfieri de uturis per eius hæredes, *glos. in clem. 1. in verb. manifestos de sepult. & ibi Can. Franc. in c. 2. hoc tit. in 6. n. 11. & ibi Can. cum expressa receptorum usurarum quantitate, si manifesta sit, alioquin alia quantitate recipientes cautionem huiusmodi arbitrio moderanda, qui si scienter minorem, quam verisimiliter creditur, moderetur, ad satisfactionem residui de suo tenetur. Religiosi & alii qui manifestos usurarios contra formam præsentis sanctionis ad ecclesiasticam admiserint sepulturam pœnæ prædicti Concilii Lateranensis subjacent, c. 2. hoc tit. in 6. & ex constitutione Concilii Viennensis ipso iure excommunicationis sententiæ subjacent, à qua nullatenus absolventur nisi prius ad arbitrium diæcesani episcopi eis, quibus per præmissa fuerit injuria irrogata, satisfactionem exhibuerint competentem, nullo eis circa præmissa exemptionis vel quovis alio privilegio sub quacunque forma verborum concessio, suffragante, *clem. 1. in princ. de sepult.* Nullus testamentis ¶ manifestorum usurariorum potest interesse, aut eos ad confessionem admittere sive absolvere, nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro juribus suarum facultatum præstent idoneam cautionem, Testamenta quoque manifestorum usurariorum, etiam si deserint usuras exercere, *Iul. Clar. §. testamentum q. 26. n. 4. exceptis Iudæis usurariis, qui sunt extra ecclesiam, Iul. Clar. §. testamentum q. 26. nu. 5. aliter quam præmissa satisfactione, aut idonea cautione facta, sunt irrita ipso iure, c. 2. §. nullus & §. testamentum hoc tit. in 6. Iul. Clar. §. testamen-**

tum q. 26. n. 2. Covar. var. resol. lib. 3. c. 3. n. 6. & prius facta non firmatur per subsequen-
tem cautionem, præsertim si eadem post
mortem præteretur, quia ab initio non va-
lent, d. §. testamenta & ibi glos. fin. in fine &
Gemin. l. ten. 6. 10. And. in glos. fin. & Can. Iul.
Clar. §. testamentum q. 26. n. 3. Covar. var. re-
sol. lib. 3. c. 3. post n. 9. vers. 1. 2. Idem juris est
in codicillo & qualibet alia ultima volunta-
te, glos. fin. in d. §. testamenta Iul. Clar. §. dona-
tio qu. 7. 9. manifestus usurarius in causa
¶ restitutionis usurarum non appellat, c. quã 40
perniciosum hoc tit. nec eius filii, aut hæredes
extranei, c. tuanos hoc tit. datur autem optio
Iudici quam ex dictis pœnis usurario velit
inligere, c. quoniam frequentes §. fin. in fine
ut lit. non contest. Pan. in c. cum tuum 8. hoc
tit. glos. fin. in c. præterea & ibi Pan. nu. 4. hoc
tit. & Can. Manifestus ¶ usurarius est qui est 41
notorius, vel de jure, quia convictus & con-
demnatus de usuris, vel confessus coram
Iudice, vel notorius notorietate facti, ut
quia publicè tenet bancum paratum, c. fin.
in fine de cohab. cleric. & mulier. Pan. in c. 3.
in fine vers. sed pro declaratione hoc tit. & ibi
Can. glos. in c. 1. in verb. manifestus hoc tit. in 6.
& ibi Can. Iul. Clar. d. §. usura sub num. 15.
aut quando coram sacerdote & testibus
confessus est se usurarium, & mandavit re-
stitui usuras, & resignavit libros, quæ omnia
coniunctim requiruntur, quia sola confes-
sio extra judicialis non facit aliquem mani-
festum usurarium, glos. 1. in c. 2. hoc tit. in 6.
& ibi Franc. num. 3. & Can. vel quando con-
stat ex aliis præsumptionibus, fama, instru-
mentis usurariis, libro rationum, & post
mortem potest ferri sententia declaratoria
etiam quoad annullationem testamenti &
exhumationem, c. cum in diæcesi & ibi glos.
pen. & Pan. n. 6. & seq. hoc tit. pulchre Fred. de
sen. conf. 8. Franc. in c. 2. n. 11. hoc tit. in 6. Iul.
Clar.

42 *Clar. lib. 5. §. usura n. 15. 10. pœna est, quod dominium rerum, † quas creditor extorquet à debitore ex causa usurarum, non transit in ipsum usurarium, Sylvest. in verb. usura. 6. in princ. Covar. var. resol. lib. 3. c. 3. post n. 6. vers. sed ad huius &c. Tul. Clar. lib. 5. §. usuram. 12. uti dictum est supra illud notandum est quod sufficit remissio illius qui usuras solvit, ut evitetur peccatum, absque restitutione reali, quando usurarius est paratus restituere usuras, & non alias, Pan. in c. cum tu in fin. hoc tit. & ibi Can. 10. de Anan. in c. consultuit sub num. 1. vers. nota quid libera hoc tit. c. peccatum & ibi gl. in verbo restituitur Dyn. & Can. de Reg. jur. in 6.*

Titulus XX.

De Crimine falsi.

SUMMARIUM.

- 1 FALSI crimen est mixti fori.
- 2 FALSI pœna canonica est multiplex secundum diversitatem falsitatum.
- 3 Quando civiliter agitur producenti Instrumenti suspectum de falso, iudex ad instantiam partis præfigit certum terminum ad deliberandum an velit dicto instrumento uti.
- 4 Impugnanti privilegia de falsitate, iudex præfigit certum terminum ad tam probandum, & si in termino non probaverit, imponit ei perpetuum silentium.
- 5 Falsitas commissæ circa literas provisionum Papa aut inferiorum est sufficiens ad imponendum perpetuum silentium super ipso beneficio.
- 6 Falsitatem committens in causa circa acta, eam perdit.
- 7 Quando agitur criminaliter inspicitur debet,

circa qua falsitas est commissæ falsarii literarum Papa. per se vel alios sunt ipso iure excommunicati, clerici ecclesiastici omnibus officiis & beneficiis privati, & qui per se falsitatis vitium exercuerunt degradari seculari potestati traduntur.

- 8 Literis apostolicis ab alio falsificatis utentium pœna.
- 9 Pœna qua ipso iure infliguntur statim ubi falsum est commissum, intelliguntur inflicta nec jus est qualiter fuerit actum, an civiliter vel criminaliter, qua distinctio adhibetur in pœnis infligendis per iudicem.
- 10 Qui habet literas apostolicas falsificatas per alium & eis non utitur nulla pœna afficitur.
- 11 Clerici falsificantis sigillum regis vel principis, pœna.
- 12 Falsificantis literas aliorum prelatorum, vel publica instrumenta vel privata aut falsum testimonium dicentis pœna.
- 13 Falsificantis literas capituli pœna.
- 14 Falsi pœna est arbitraria.

IVXTA ordinem decalogi compilator subnectit de crimine falsi titulum generalem & deinde duos speciales. Crimen falsi est mixti † fori, Pan. in c. cum sit generale 1 n. 24. de for. compet. Idem in c. ad falsariorum n. 4. hoc tit. omittis traditis in Instit. Imper. tit. de public. jud. §. item lex Cornelia de falsis, Pœna canonica falsi † est multiplex 2 secundum diversitatem falsitatum, & modum agendi de eis; quando civiliter † agitur, producenti instrumentum suspectum de falso, Iudex ad instantiam partis potest præfigere certum terminum ad deliberandum, an velit dicto instrumento, uti nec admittere debet responsionem eius conditionalẽ, quod intendit eo uti, si & in quantum sit verum, & legitime confectum, & non